

## ORÍGEN I EVOLUCIÓ DEL CATALANISME: 1830-1900

Des de 1714, amb el Decret de Nova Planta, les institucions pròpies de Catalunya i dels altres territoris de la Corona d'Aragó havien quedat anul·lats, el castellà s'havia imposat com a única llengua de l'administració, s'havien tancat universitats, s'havien suprimit els furs i les lleis pròpies i la llengua catalana havia quedat reduïda a un ús domèstic. A començaments del segle XIX persistia a Catalunya un refús clar vers el procés de centralització administrativa, i malgrat el català havia desaparegut com a llengua administrativa i de cultura, pervivia com a llengua de comunicació oral, a la vegada que es mantenien els costums i la forma de viure.

A partir de la dècada dels anys 30 del segle XIX, el moviment de La Renaixença va començar a promoure l'ús de la llengua i dels senyals d'identitat pròpies del principat, essent l'obra que tradicionalment es considera l'inici d'aquest moviment "La Pàtria" de Bonaventura Carles Aribau (1833), a la que s'afegiran altres obres com "Poesies" de Joaquim Rubió i Ors (1841) i l'obra de Valentí Almirall "Lo Catalanisme" (1886), on es plasma la doctrina del fet diferencial català per primera vegada. El moviment cultural i literari de La Renaixença, que aspirava a recuperar l'ús de la llengua i els senyals d'identitat de Catalunya (com per exemple la creació dels Jocs Florals, per estimular l'ús del català), va tenir un paper fonamental en la recuperació de la llengua i cultura catalanes. El moviment de La Renaixença va donar lloc a un ampli moviment literari on van destacar autors com Frederic Soler, Josep Anselm Clavé, Valentí Almirall, Àngel Guimerà, Narcís Oller o Jacint Verdaguer, entre altres, a la vegada que el català s'incorporava a les publicacions periòdiques, com La Renaixença, el Diari Català, La Tramuntana o La Campana de Gràcia.

La construcció de l'estat liberal (basat en la centralització política, militar, administrativa, jurídica i econòmica) va provocar el descontentament de part de la població així com també va aixecar crítiques contra el centralisme, que es va plasmar en l'esclat de revoltes contra la monarquia (bullangues), com La Jamància de 1834, on es van formular projectes de reforma de l'estat de contingut federal i anticentralista que reclamaven més atribucions pels ajuntaments i diputacions. Durant la dècada moderada l'augment del centralisme i de la política repressiva (incloent la declaració de l'Estat de guerra a Catalunya) va provocar que fins i tot alguns moderats iniciessin un cert distanciament (com Manuel Duran i Bas o Jaume Balmes).

A partir de 1868, amb el triomf de "La Gloriosa" el moviment regionalista va agafar més força, gràcies als projectes federalistes de partits polítics com el Partit Republicà Democràtic Federal, liderat per Pi i Margall, amb forta implantació a medis urbans, que defensava la implantació d'un estat federal a Espanya resultat de la unió voluntària dels diferents pobles i regions. En aquest marc, l'any 1869 es signava el Pacte federal de Tortosa, un acord per impulsar un estat federal que tingués en compte la realitat de l'antiga Corona d'Aragó i signat per alguns polítics i intel·lectuals catalans (com Valentí Almirall). Aquestes aspiracions es van veure complides en el projecte de Constitució de 1873. Però l'establiment de la Restauració va comportar un retorn al centralisme i la fragmentació del republicanisme, tot i que el corrent federalista no va desaparèixer, com demostra el projecte de Constitució de l'Estat Català dintre de la Federació Espanyola (1883) elaborat per Josep Maria Vallès i Ribot.

L'any 1880 per iniciativa de Valentí Almirall (figura cabdal en la definició del catalanisme polític i defensor d'impulsar una política específicament catalana), es va celebrar el 1er Congrés Catalanista, que volia aplegar a les diverses tendències del catalanisme (el catalanisme provinent del republicanisme federal, el provinent del romanticisme literari de La Renaixença i el catalanisme catòlic o vigatinisme) i on s'acordà la formació d'un partit catalanista, a la vegada que el Diari Català es convertia en el principal suport d'aquesta formació. No serà fins 1882 quan es fundarà aquest partit polític, el Centre Català, una associació més que un partit polític que reivindica la llengua i el dret civil català, el proteccionisme econòmic i la divisió comarcal tradicional. Un any més tard, al 1883, el Centre Català va convocar el II Congrés Catalanista, el qual va denunciar el caràcter sucursalista dels partits dinàstics a Catalunya i va fer una crida als polítics catalans per tal que abandonessin els partits als quals militaven i s'impliquessin només en organitzacions catalanes.

Amb motiu del projecte d'unificació del codi civil i d'un acord comercial amb el Regne Unit, el Centre Català va convocar una nova reunió a Barcelona, on els assistents (burguesia, entitats catalanistes i institucions culturals) van elaborar un escrit destinat al rei Alfons XII (aprofitant el dret de petició reconegut a la Constitució de 1876) on denunciaven el centralisme i la política del govern central sobre Catalunya i els greuges històrics que ha patit el principat des de la imposició de l'administració borbònica al 1714. Aquest memorial, la "Memoria en defensa de los intereses morales y materiales de Cataluña", serà conegut amb el nom del Memorial de Greuges, i a part d'enumerar els greuges soferts per Catalunya i el centralisme, també demanava el dret a impulsar una vida regional, mantenir el dret civil català i instaurar un proteccionisme econòmic.

L'any següent, al 1886, Valentí Almirall publicava "Lo Catalanisme", on exposava les bases del seu catalanisme progressista i la necessitat de fundar una organització política interclassista amb capacitat per intervenir a les eleccions. El projecte d'Almirall era massa republicà per atreure la burgesia, però a la vegada el seu component social era massa feble, fet que limitava les bases populars. Finalment la seva oposició a l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 va contribuir al seu aïllament i a la desaparició del Centre Català.

L'any 1887 es produí l'escissió d'un sector del Centre Català que va donar lloc a la formació d'una nova entitat, la Lliga de Catalunya, d'un caràcter més conservador que sintonitzava millor amb la burgesia i on trobarem figures com Àngel Guimerà (provinent de La Renaixença), Puig i Cadafalch, Domènech i Muntaner o Prat de la Riba fent seves les reivindicacions de l'oficialitat del català, el proteccionisme, el dret civil català i una política exclusivament catalanista. Aprofitant la celebració de l'Exposició Internacional elaboren un escrit, el Missatge a la Reina Regent (1888), on demanen l'oficialitat del català, l'autonomia política, el manteniment del dret civil català i una participació més igualitària a les despeses de l'estat, escrit que va ser refusat pel govern. L'any següent, el 1899, la Lliga de Catalunya iniciava una campanya en defensa del dret civil català que esdevindrà un èxit al aconseguir que el govern accedís a modificar la redacció del nou codi civil.

## **EL CATALANISME CONSERVADOR**

A la vegada que sorgia un catalanisme progressista basat en els partits republicans, també va anar formant-se un catalanisme tradicionalista, provinent del carlisme i que va sorgir de la mà del clergat. Amb la implantació de La Restauració part del clergat va abandonar les tesis carlines amb la intenció de cercar un espai entre el liberalisme més conservador, donant lloc a l'aparició d'un moviment cultural i intel·lectual impulsat inicialment des del clergat de Vic, l'anomenat Vigatanisme, que ben aviat es va dotar d'un òrgan de premsa, La Veu de Montserrat, i que acabaria desembocant en un catalanisme catòlic i conservador de la mà de Josep Maria Torras i Bages, Bisbe de Vic. El catalanisme catòlic i molt conservador de Torras i Bages va quedar reflectit a la seva obra "La Tradició Catalana" (1892), on defensava un catalanisme d'arrels cristianes, argumentant que l'esperit de Catalunya reposava en tres pilars; família, propietat i religió ("Catalunya serà cristiana o no serà"). Refusava, doncs, tot canvi social. Era contrari al liberalisme i a l'obrerisme, idealitzant l'Edat Mitjana com a model de valors que calia aplicar al present; el seu ordre social i polític, la moral catòlica tradicional,... Defensava una acció regionalista allunyada de l'acció política i el protagonisme del clergat en la cristianització d'un model social degradat per la industrialització.

## **LA UNIÓ CATALANISTA I LES BASES DE MANRESA**

La campanya contra la reforma del codi civil va fer veure als membres de la Lliga de Catalunya la necessitat d'organitzar millor el catalanisme i va proposar la fundació d'una nova entitat que aglutinés tots els sectors del catalanisme. L'any 1891 es constituïa la Unió Catalanista amb l'objectiu d'unificar tots els sectors del catalanisme i realitzar un programa comú. La nova entitat tenia un suport important a la Catalunya rural, tradicionalment lligada al carlisme. La seva base social eren sobretot propietaris mitjans, tot i que professions liberals i intel·lectuals. La Unió Catalanista va tenir un paper important en el desvetllament d'una consciència catalanista, tot i que també tenia un punt feble, la tensió entre els partidaris i detractors de convertir l'organització en un partit polític. Un dels primers actes de la Unió Catalanista va ser la celebració l'any 1892 a Manresa d'una assemblea de delegats amb l'objectiu d'aprovar un programa polític, assolint uns acords que es van plasmar al document anomenat **BASES PER A LA**

**CONSTITUCIÓ REGIONAL CATALANA**, conegut com **BASES DE MANRESA**, i que recollia els principis del catalanisme polític i posava èmfasi en el paper que Catalunya havia de tenir en la vida política espanyola.

Les Bases de Manresa (1892) serà un document clau en la història del catalanisme i la base del programa de govern dels partits catalanistes durant anys. El document, format per 17 articles, inclou elements federalistes i tradicionalistes i defineix un poder regional que reposava en la plena sobirania de Catalunya, limitant les competències de l'estat i atorgant competències absolutes al poder català en algunes matèries. Demanava competències plenes en matèria legislativa, educativa, jurídica (incloent l'elaboració de lleis), ordre públic (amb la creació d'un cos de policia propi) i encunyació de moneda pròpia. S'hi proclamava la llengua catalana com a única oficial i es demanava que els càrrecs públics de Catalunya fossin ocupats només per catalans. Declarava el final del servei militar obligatori i la seva substitució per un altre de caràcter voluntari. També incloïa demandes de caràcter més arcaïtzant, provinents del sector més tradicionalista i conservador com el restabliment de les antigues institucions i furs de Catalunya eliminades al 1714, com l'audiència reial i les Corts, les quals serien escollides per sufragi corporatiu i amb capacitat legislativa, així com també que la vinculació de Catalunya amb l'estat es faria per mitjà d'un pacte entre les institucions catalanes i la Corona espanyola.

El desastre de 1898 impulsarà canvis polítics a Catalunya i un augment de la importància del catalanisme en la vida política. El desprestigi dels partits dinàstics i la seva ineficàcia per dur a terme una veritable regeneració de la vida política va afavorir les aspiracions polítiques del catalanisme, el qual tenia uns líders consolidats, un cos doctrinari amb entitat i havia aconseguit una notable mobilització social. La conjuntura del 98 va afavorir la consolidació d'una nova generació d'intel·lectuals i activistes que defensaven la creació d'un partit que es presentés a les eleccions.

L'any 1899 davant el fracàs del govern regeneracionista de Silvela i l'episodi del "Tancament de Caixes", els dirigents de les corporacions econòmiques i ciutadanes de Barcelona van crear un grup polític, la Unió Regionalista, que juntament amb el Centre Nacional Català van decidir presentar-se a les eleccions del 1901 amb la candidatura coneguda com la candidatura dels 4 presidents, donant com a resultat la seva elecció com a diputats. L'èxit electoral va portar a la fusió de les dues associacions al 1901. Es va formar, doncs, la Lliga Regionalista, un partit monàrquic i conservador que pretenia aconseguir l'autonomia catalana dins l'Estat espanyol i que es va dotar d'un diari per tal de difondre les seves idees, La Veu de Catalunya, que va coexistir amb la revista satírica ¡Cu-Cut! a partir de 1902.

## **ALTRES NACIONALISMES I REGIONALISMES A L'ESTAT**

**EL NACIONALISME BASC:** Els orígens del nacionalisme basc cal buscar-los en la reacció davant la pèrdua dels furs com a conseqüència de la derrota del carlisme al 1876, així com a reacció al procés d'industrialització, que havia comportat l'aparició d'una burgesia vinculada al sistema de La Restauració. El creixement industrial va provocar una forta immigració des d'altres territoris que va ser vista pels sectors més tradicionalistes com una amenaça, donant com a resultat l'aparició d'un moviment cultural en defensa de la llengua, cultura i tradicions basques, el moviment dels èuscars, amb un important component religiós i defensor de la societat tradicional. El gran impulsor del nacionalisme basc va ser Sabino Arana, el qual va formular els fonaments d'aquest moviment polític, basat en la preservació d'una suposada raça basca, dels furs i de la religió catòlica. També defensava una societat patriarcal, antiliberal, catòlica, tradicionalista i propugnava la independència del País Basc. Per mantenir la puresa de la raça basca calia limitar la nova Euskadi només a l'ètnia basca, ja que els immigrants (maketos) deterioraven els costums, la religió i la moral, essent els responsables del retrocés de la identitat basca tant la classe dirigent com el socialisme obrer. L'any 1894 Sabino Arana fundava la Societat Euskal Herria, que seria l'origen d'un nou partit polític, fundat l'any següent (1895), el Partit Nacionalista Basc (Euzko Alderdi Jeltzalea), que comptarà amb suport de les classes mitjanes urbanes de Bilbao i una part de l'àmbit rural. Cap als darrers anys de la seva vida Sabino Arana va abandonar els seus postulats independentistes i antiindustrialistes i va apostar per la conversió del PNB en un partit autonomista.

**GALLEGUISME:** Serà minoritari i tardà, reivindica la llengua i les tradicions gallegues, així com critica la subordinació política de Galícia, ja que considera que és l'origen del seu endarreriment. La feblesa de la burgesia gallega, l'escassa

penetració entre les classes mitjanes i el fet d'identificar les tradicions amb el camp i la pagesia farà que el galleguisme no es comenci a desenvolupar realment fins el segle XX. Destaca l'obra de la poetessa Rosalía de Castro.

**VALENCIANISME:** Va néixer com un moviment cultural, no iniciant-se el camí polític fins al segle XX (València Nova: 1904) tot i que molt minoritari.

**ARAGONESISME:** Tot i que els orígens es situen a mitjans del segle XIX, provinent en part del carlisme, serà un moviment minoritari fins i tot durant el segle XX.

**ANDALUSISME:** Iniciat de la mà de Blas de Infante, no es desenvoluparà fins al segle XX.

